

Réka Pusztai

Twee levens naast elkaar

Interview met Margit Sivirsky

Mevrouw Sivirsky, uw vader was de bekende literatuurhistoricus, schrijver en literaire vertaler, Antal Sivirsky (1909–1993). Kunt u iets over de familieachtergrond van uw vader vertellen? Hoe kwam hij in Nederland terecht?

De vader van mijn vader – mijn opa dus – was in Hongarije timmerman-aannemer (hij werkte dus in de bouwwereld). Van vaderszijde was hij van joodse achtergrond, terwijl zijn moeder katholiek was. Uiteindelijk werden mijn grootouders katholiek en zowel Antal als zijn broer Tibor werden gedoopt en ze groeiden op als katholiek. Hij was best een katholieke vader, was mijn ervaring.

Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog was Hongarije als een van de verliezers uit de oorlog gekomen. Dit leidde tot een ellendige situatie, onder andere wat betreft huisvesting en voeding. De familie werd het slachtoffer van deze situatie – ze raakten alles kwijt. De omstandigheden in heel Hongarije waren treurig. Daarom ging het Rode Kruis treinen inzetten om kinderen voor een poosje een beter leven te geven. Er werd ontzettend veel aan meegewerkt, ook in Hongarije. Toen is mijn vader dus samen met zijn broer op een trein gezet. Ze kwamen terecht in Raamsdonksveer. Daar werden ze ontvangen door de pleegfamilie Schoenmakers (broers en zussen) die in een groot huis in Brabant woonden. De broertjes hebben daar samen een paar maanden of misschien een half jaar doorgebracht. De regel was echter dat zij terug moesten naar Hongarije.

Antal Sivirsky

Maar de armoede was nog steeds hetzelfde in Hongarije. Vervolgens zijn ze nog een keer naar Frankrijk geweest. Ze verbleven in een nonnenklooster voor twee maanden. Daarna is zijn broer niet meer naar het buitenland gegaan. Antal is alleen teruggegaan naar Nederland, naar dezelfde familie waar hij eerder verbleef. Die familie heeft toen gezegd (nadat hij al een jaar daar was geweest), dat hij wel bij hen mocht blijven, maar dan moest hij wel Nederlands gaan leren. Op een goed moment zei de Nederlandse regering ook “De kinderen uit Hongarije die hier nog zijn, die moeten kiezen: óf ze doen een opleiding, óf ze moeten naar huis gaan.” Toen werd hij om een of andere reden uiteindelijk op die manier naar een dure school gestuurd. De omgeving waar hij was, was leuk, de mensen waren gezellig, ze hadden een fijn huis, dus hij had het eigenlijk wel naar zijn zin. Daarom denk ik dat hij een goede keuze gemaakt heeft. We hebben ons soms wel afgevraagd “Was het nou eigenlijk echt helemaal zijn eigen keuze of is dit altijd een gedwongen pijnlijke beslissing geweest?” Maar later toen hij al wat geld had, ging hij als het even kon ieder jaar terug naar Hongarije. Ik denk dus dat hij zich niet gedwongen gevoeld heeft. Hij was niet zuur over het feit dat hij in Nederland gebleven was, maar hij was heel erg streng voor ons en ook voor zichzelf.

Wat deed hij in Nederland?

Hij was natuurlijk een buitenlands jongetje met een rare achternaam en hij moest nog Nederlands leren. Vroeger was er meer uitgebreid lager onderwijs dat vergelijkbaar is wat nu de vmbo-theorie is. Daar moest je drie of vier talen leren. Daarna volgde hij vier jaar lang de kweekschoolopleiding en werd nadien leraar op een lagere school. Vervolgens deed hij er nog een jaar bovenop om de hoofdakte te halen. Daarmee kan je de directeur van een basisschool worden, maar kan je ook lesgeven in het middelbaar onderwijs. Hij haalde die hoofdakte en werd tegelijk ook nog verslaggever bij het *Brabants Dagblad*. In de tijd dat hij bij de basisschool werkte, ging hij ook MO Nederlands leren. Dat betekent dat je leert om leraar Nederlands te worden op het middelbaar onderwijs (vergelijkbaar met het niveau HBO van nu). Stapje voor stapje ging hij steeds meer diploma's halen tot hij uiteindelijk de bevoegdheid van de hoogste klas van het middelbaar onderwijs had en officieel leraar Nederlands werd. Toen hij eenmaal zijn diploma Nederlands had, ging hij midden in de Tweede Wereldoorlog Hongaars studeren en hij heeft zijn MO niveau Hongaarse taal- en letterkunde gehaald. Daarvan heeft hij zijn masters examen in 1948, direct na de oorlog,

in Debrecen afgelegd. Toen kon hij gebruik maken van het feit dat hij zijn examens deed in Hongarije en dat hij de bevoegdheid had, om naar Debrecen te gaan terwijl het ijzeren gordijn net hartstikke gesloten was. Hij kon die omstandigheden gebruiken om zijn familie te bezoeken. Zijn moeder heeft hij meteen naar Nederland meegenomen (zijn vader was al gestorven in 1943). Toen was hij behalve leraar Nederlands dus ook docent Hongaarse taal- en letterkunde. Ik denk dat hij op dat moment samen met misschien nog een of twee mensen in Nederland de enige was die überhaupt die taal bestudeerden en beheersten. Hij heeft altijd dingen naast elkaar gedaan. Zo was hij vier dagen in de week docent Nederlands geweest en één dag docent Hongaars. Hij is wel laat begonnen met Hongaars maar hij heeft het lang volgehouden. In hetzelfde jaar, dus in 1948, zijn wij met z'n allen naar Den Haag verhuisd. Ik was toen net één jaar oud. Hij werd benoemd tot leraar Nederlands bij het Johan de Wittlyceum in Scheveningen. Ook werd hij meteen lid van de Haagse Kunstkring. En een paar jaar later zat hij in Utrecht als privaat docent Hongaarse taal- en letterkunde. Later verdween het Hongaars uit Utrecht en ging het definitief naar Groningen, waar Hongaars/Finoegriestiek een bijvak was bij Oud Germanistiek. Eerst was hij in Utrecht nog aangenomen als onbezoldigd docent. Later werd hij er wel voor betaald, maar in ieder geval is hij ongeveer 25 jaar docent Hongaars geweest. Hij moest iedere week op dinsdag naar Utrecht. Ik weet het nog zo goed dat het altijd wanneer het dinsdag was wij thuis een beetje feest hadden. We hadden die strenge mopperkont niet aan tafel en we konden dus altijd lekker simpel eten. Hij had een hele belangrijke rol in huis ook, hij was heel aanwezig. Altijd in zijn studeerkamer, maar ondanks dat was hij toch aanwezig.

Wat kunt u vertellen over het literaire werk van uw vader?

Hij was altijd bezig met de relatie tussen Hongarije en Nederland. Ook hield hij zich bezig met kunstvormen zoals Bauhaus en ook muziek, bijvoorbeeld Béla Bartók. Hij was dus niet alleen actief op het gebied van de literatuur. Door de jaren heen heeft hij voor verschillende kranten talloze artikelen geschreven over Hongaarse schrijvers, Hongaarse cultuur, de Hongaarse geschiedenis of de Hongaarse opstand. Hij schreef dus eigenlijk over alles. Zijn eerste werk was het boekje *Overzicht van de Hongaarse cultuur*, dat in 1933 verscheen. Toen was hij lid van een club, namelijk van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, waarin België en Nederland samenwerkten op het gebied van filologie. Een aantal mensen

die lid waren van deze club, waren ook geïnteresseerd in de Hongaarse cultuur. Wat zijn literaire werk betreft qua romans, zijn eerste boek heette *De rode Donau*¹ – een heel lelijke uitgave. Ik vond de roman echt niet te lezen, het was verschrikkelijk. Zijn tweede boek, zijn eigen verhaal, heette *Nomadenbloed*.² Dat was een boek dat hij in het Nederlands geschreven heeft en waarvan ook een Deense vertaling bestaat. Het is alleen te vinden in de KB. Het was een prachtig verhaal over hoe hij hier in Nederland terecht kwam en hoe hij als nomade aan het reizen was, een nomade die eigenlijk niet meer wist waar zijn wortels waren. En toen dacht ik “Zou dit nou helemaal autobiografisch zijn?” Het bleek uit later onderzoek dat het echt een heel autobiografisch boek was. Dus daar heb ik heel veel aan gehad voor mijn eigen verhaal en het was eigenlijk het begin van het schrijven van mijn boek *Trein naar Holland*. In 1961 is hij met een trilogie begonnen, dus vijf jaar na de Hongaarse opstand. Dat boek gaat over Hongarije in de revolutietijd. Zijn eigen boeken zijn dus getuigen van die periode. Natuurlijk bevatten ze gefingeerde gegevens, maar toch zijn ze ook gebaseerd op zijn eigen ervaringen, en op ervaringen van al de Hongaren die na 1956 naar Nederland zijn gekomen. Wat wel interessant is, dat op de drie boeken van de trilogie zowel zijn pseudoniem staat waaronder hij was begonnen te schrijven (Maros), als ook zijn eigen naam (Sivirsky). Hij is dus later overgegaan naar zijn echte naam. Gedurende zijn leven heeft hij talloze boeken en artikelen geschreven. Ook al schreef hij vooral in het Nederlands, hij schreef toch meestal over Hongaarse onderwerpen.

Wat deed hij als literaire vertaler?

Hij was niet zo zeer bezig met vertalen van Hongaarse schrijvers, maar wel met het maken van wat er allemaal bijzonder was aan Hongaarse literatuur en wat de moeite waard was om in Nederland bekend te maken. Op dat gebied heeft hij een grote rol gespeeld en daardoor zijn er best veel mensen die zijn Hongaarse vertalingen gingen lezen. Hij was wel een stimulerende kracht om boeken te laten vertalen, maar hij heeft er zelf eigenlijk maar een paar vertaald.³ Het was niet zijn echte eerste interesse, het vertalen. Hij wilde zelf creatief bezig zijn, met andere woorden, hij wilde óf zelf schrijven óf schrijven over literatuur. Ondertussen bleef hij wel bezig met de uitwisseling, dus met onderzoek doen naar de overeenkomsten en samenwerking tussen Nederlandse en Hongaarse cultuur. Daar stortte hij zich ook op via het Hongaarse gezantschap – er was toen nog geen

Hongaarse ambassade in Nederland. Hij kreeg verzoeken en opdrachten om hierover te schrijven.

Hoe belangrijk was hij dus als bemiddelaar tussen de Nederlandse en Hongaarse cultuur?

Zijn focus lag op het beschrijven van hoe de cultuur vanuit de Slavische landen en natuurlijk ook vanuit Hongarije zich uitbreidde over de rest van Europa. Dat was zijn ding. En natuurlijk dit: hij heeft een leerboek Hongaars-Nederlands gemaakt en ook een leerboek Nederlands-Hongaars.⁴ De idee was natuurlijk dat de Hongaren die in '56 waren gekomen, Nederlands gingen leren. Voor de viering van 500 jaar culturele betrekkingen tussen Nederland en Hongarije was er in 1986 een culturele maand. Eerst in Boedapest en daarna in Den Haag. Voor die culturele maand heeft hij een kort boekje geschreven.⁵ We zien dat de twee landen weer aandacht aan elkaars cultuur besteedden, maar met name zien we natuurlijk de samenwerking tussen beide landen. Daar was hij ontzettend actief in en daar heeft hij echt heel veel werk voor gedaan. Hij heeft er zelfs een lintje voor gekregen van de koningin. Eigenlijk had hij twee levens naast elkaar. Hij zat aan de ene kant heel erg in die Nederlandse cultuur en kunstsferen, maar aan de andere kant was hij ook ontzettend bezig met de Hongaarse cultuur en literatuur.

U heeft een boek geschreven dat eigenlijk een biografie is van uw vader maar het is wel een roman. Kunt u iets erover vertellen?

Ja, het is een roman. Ik heb het expres een *roman* genoemd omdat er heel veel mensen een rol in spelen die ik allemaal gekend heb, waarvan ik weet dat ze er waren, maar ik heb natuurlijk de dialogen nooit opgenomen of zo. Er is ook een gedeelte aan mijn fantasie ontsproten van wat voor gesprekken ze voerden. Maar van sommige dingen weet ik dat die echt zo gebeurd of gezegd zijn. Voor de overige feiten heb ik me suf gelezen en ik ben vreselijk veel in het Letterkundig Museum geweest, dus ik heb echt mijn best gedaan om zoveel mogelijk feitelijke dingen te verzamelen. Gelukkig is er echt héél veel in het Letterkundig Museum over hem. Het fijne van hem is ook dat hij zich overal mee bemoeide en dat er heel veel bewaard is gebleven. Dat was ook dankzij het feit dat hij lid was van de Kunstkring en een redelijk bekende literator was in Den Haag. In het boek heb ik geprobeerd in chronologische volgorde eigenlijk alles te noemen wat hij aan vertalingen gemaakt heeft en welke uitgaven hij gepubliceerd heeft.

Ik heb het vooral voor mijn familie gedaan in de breedte; dus voor mijn kinderen, voor de kinderen van mijn kinderen, zodat ze precies weten hoe dat ging met hun grootvader.

Noten

- ¹ Maros, *De roode Donau*. Sivirsky gebruikte als romanschrijver de pseudoniem Antal Maros. Zie hierover: Pusztai, 'Jókai Hollandiában.', 117.
- ² Maros, *Nomadenbloed*. Verdere werken gepubliceerd onder de pseudoniem Antal Maros: Maros, *De dag van de emigrant.*; Maros, *De afvallige maartelaar.*; Maros, *Terugkeer naar Boedapest*.
- ³ Antal Sivirsky vertaalde de volgende werken uit het Hongaars in het Nederlands: Déry, *Geen oordeel*; Illyés, *Het volk van mijn poesta*; Mikszáth, *Een vreemd huwelijk*; Illyés, *In de sloep van Charon, of verschijnselen van de ouderdom*; Illyés, *Noenmaal op het kasteel*; József, *De zoon van de straat en van de aarde*. Zie hierover meer: Pusztai, 'Jókai Hollandiában.', 116–117.
- ⁴ Sivirsky, *Holland nyelvkönyv*; Sivirsky, *Leergang voor de Hongaarse taal*.
- ⁵ Sivirsky, *Vijf eeuwen Hongaars-Nederlandse culturele betrekkingen*; Sivirsky, *A holland-magyar kapcsolatok öt évszázada*.

Bibliografie

- Déry, Tibor: *Geen oordeel* [Ítélet nincs]. Amsterdam: Arbeiderspers, 1989.
- Illyés, Gyula: *Het volk van mijn poesta* [Puszták népe]. Amsterdam: Meulenhoff, 1976 (2de druk: 1988).
- Illyés, Gyula: *In de sloep van Charon, of verschijnselen van de ouderdom* [Kháron ladikján, avagy az öregedés tünetei]. Amsterdam: Meulenhoff, 1980.
- Illyés, Gyula: *Noenmaal op het kasteel* [Ebéd a kastélyban]. Amsterdam: Meulenhoff, 1988.
- József, Attila: *De zoon van de straat en van de aarde*. 's-Gravenhage: Nijgh & Van Ditmar, 1977.
- Maros, Antal: *De roode Donau: oorspronkelijke roman*. Amsterdam: Van Kampen, 1938.
- Maros, Antal: *Nomadenbloed*. Den Haag: Kruseman, 1948.
- Maros, Antal: *Terugkeer naar Boedapest*. 's-Gravenhage: Stols, [1962].
- Maros, Antal: *De afvallige maartelaar*. 's-Gravenhage: Stols & Barth, [1963].

- Maros, Antal: *De dag van de emigrant*. Amsterdam: Heijnis, [1965].
- Mikszáth, Kálmán: *Een vreemd huwelijk* [Különös házasság]. Amsterdam: Loeb, 1981.
- Pusztai, Gábor: 'Jókai Hollandiában.' [Jókai in Nederland] In: *Alföld*, 73:8 (2022), 112–122.
- Sivirsky, Antal: *Holland nyelvkönyv* [Leerboek Nederlands]. Amsterdam, 1957.
- Sivirsky, A. L. I.: *Leergang voor de Hongaarse taal*. Amsterdam: Becht, 1957.
- Sivirsky, Antal: *Vijf eeuwen Hongaars-Nederlandse culturele betrekkingen*. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1987.
- Sivirsky, Antal: *A holland-magyar kapcsolatok öt évszázada* [Vijf eeuwen Nederlands-Hongaarse betrekkingen]. Budapest, 1986.